

a vino meo biberunt omnes gentes, neque solum de vini mordacitate admiror, sed de aureo calice, quo propinatur omnino pertimesco. Quis enim ebrietatem horreat tam nitido, et splendenti calice propinatam? Quis fugiat venenum, et excutiat aureo fulgore scintillans, et ementiti cultus pulchritudine alliciens? Quis avertet oculos a vanitate tanta cura ac sollicitudine depicta, tanto luxu composita variegata?

XVIII. Prudenter sane Abimelech noster, et magnifica argenti munera Abrahamo largitur, et velamen oculis inducit Saræ, ne videlicet, tam splendido, diviteque amictu decorata facies, dum nitorem affectat, aculeos, spinasque intuentium oculis spargat, et effundat. *Hoc, inquit, sit tibi in velamen oculorum ad omnes, qui tecum sunt, mementoque te deprehensam,* ubi ita alienam ab ornatu splendentique velamine, et ab omni divite cultu vult Saram alienam, ut etiam velata facie inter suos procedat, quibus ut familiarior est convictus, et frequentior risus, ita cautior debet esse aspectus, vultusque omnis modestia, et despiciatur, ne inter continuos conspectus etiam oculorum tentamenta succedant, et fiat de visu, et aspectu crimen, quod de executione non potest. Fugienda est hæc inter domesticos, et inter extraneos curiosa, et nimis aurata cultioris ornatus diligentia, quæ dum frequentius aspicitur, vehementius adhæret, et sordidat ubique. Inquit præclare S. Cyprianus in libro de singularitate clericorum circa finem: « Gustanda est cum mulieribus, non continuanda præsentia, sed quasi transeunter exhibenda est feminis accessio quodammodo fugitiva. » Quam optime in limam nostræ scripturæ regulam verba ista declarant, si enim transeunter exhibenda est feminis accessio quodammodo fugi-

tiva, hoc ipsum est quod maxime Abimelech in Saræ admonitione videtur intendere, ut in velamen oculorum sit, quidquid argenti, et divitis gazæ illi erogabat, sic enim ad omnes etiam qui cum illa erant velata, et oblecta incedens quasi transeunter exhiberet sui præsentiam, et copiam, festinanterque adesset dum conspici non posset, fieretque ad eam accessio quodammodo fugitiva, ita appropinquaret aliis quod præ festinatione fugere viderentur dum accederent. Hoc est sane Christianæ securitas disciplinæ, hæc castitatis forma, hæc communicationis censura, nec nos securitas incautos reddat, et signet, quia nulla est securitas, ubi inordinabilis feminæ propinquitas jaculata, cujus vicinia est delictorum latrocinium. « Non despecta (addit Cyprianus citato loco) non vetula sine affinitate peculiariter suspicienda ad domesticum obsequium, quia magis illicito delinquitur ubi sine suspitione suorum potest esse delictum, maxime quia cupidini nulla deformitas, nulla despectio fastidii, vel vilis existit, sed diabolus pingens speciosum efficit quidquid fœdum, vel horridum fuerit. Si quis autem perfectione cogente apud fratres, vel apud extraneos hospitatur ubi mulieres intersunt, omnino se arctet ne possibilitate aliqua vitietur, semotus ac secretus Deo vacet et sibi, ne intus capiatur a diabolo, ac qui foris capi non potuit apud suos cadat, qui hostes effugit ad tempus pro salutaribus causis procedat ad faciem, et iterum cito dicere de conspectu festinet, perditionis enim meditatio est frequentativum inter mulieres celebrare processum. » Hæc Cyprianus.

XIX. Quibus verbis omnem disciplinæ regulam, quam in velamine illo, oculis Saræ destinato desiderare possumus, luculentissime nobis

commendat. Nec enim aliud ad velamenti hujus mysterium, quam cauta imminentis periculi evitatio, et idem sit velare oculos feminarum etiam ad suos, quod prospectum fugere, quod continuum, frequentemque cum illis incessum coarctare, quod cultiori ornamento, et splendidiori vestium apparatui oculos claudere, neque illo curas immittere, unde totius perditionis fax oritur, et inextinguibilis ignis accenditur. Neque ignorare debemus astutias diaboli, qui sæpe nullis aut

fluctibus cupiditatum inquietat, ut in medio mari minus cautis inducat relaxari vela, neque quærere gubernacula, ut subita tempestate concitatos naufragos ex insperata commotione submergat; sic nimirum aliquando de simplici charitate amorem conflatur illicitum, sic per sanctitatem inducit interitum, dum contentus est cedere, ut sic valeat occupare, et dum submissus patitur semetipsum præbere devictum, sic plenius devincere gloriatur.

QUÆSTIO SECUNDA.

AD ILLA VERBA :

Et concentum cæli quis dormire faciet. Job xxxviii.

An ex cælorum motibus musicus aliquis sonus resultet?

I. Dum arcana, et inscrutabilia cælorum, aut irrumpere, aut reserare contendo ipso pene volatu, et retineor, et impellor, neque tam facile prosequimur iter absconditum, et invium, quam recidere in propriam cogimur infirmitatem. Ecce ipse veritatis spiritus, ipse totius auctor sermonis in propositis nostri problematis verbis, pene ad cælestem concentus suavitatem nos excitat, pene coercet, ac propulsat, dum cælorum indicat melodiam, quæ unquam cessare non possit, et tam remotum a sensibus nostris significat, ut nulla ratione non dicam comprehendere, sed neque verbis dici, vel enarrari sufficiat: *Quis, inquit, narrabit cælorum rationem? Ecce insuperabilem difficultatem: Et concentum cæli, quis dormire faciet? Ecce majorem humano sensu*

suavitatem. Quis non istam tota aviditate desideret: Quis non illam toto pavore desperet? Sed vincit plane stuporem nostrum rei tantæ desiderium, et impotenti flammantis cordis æstu percitus animus ad superna consurgit, ubi toto mentis ictu ineffabiles illos sonos, jucundissimos concentus, divina illa silentia, et venam cælestis susurrii, atque angelicas voces excipere feliciter possit, et frui. Sed quid magnum est infimam hanc, abjectamque naturam ad tantæ jucunditatis gloriam suspirare, et contendere, cum summum illud divinitatis numen, qui totius lætitiæ, et exultationis, et pacis fons, et abyssus est mirifice canticis delectetur, demulceatur hymnis, sacris spiritualibusque carminibus honoretur. Nonne Spiritus sancti vox illa est ad dilectam

suam in Canticis canticorum: *Quæ habitas in hortis, amici osculant te, fac me audire vocem tuam?* Sed et ipsi gloriæ principes, ut dicitur Psalm. LXVII: *Prævenērunt principes conjuncti psallentibus in medio juvenularum tympanistriarum.* Cum inter ardentia, et exuberantia desideria transiret anima in locum tabernaculi admirabilis usque ad domum Dei, in voce exultationis, et confessionis sonus epulantis. Denique tota cœli dispositio et universa hæc mundi machina in excelsis mundi canit, jubilat, laudat auctorem suum in Angelis, in virtutibus, in sole, in luna, in sideribus, ac luminaribus omnibus, ipsæque omnes aquæ, quæ super cœlos sunt, laudant nomen Domini.

II. Pulchre Ambrosius præfatione in psalmos: « Delectant, inquit, opera sua Dominum; delectarunt prima naturæ exordia. Laudant Angeli Dominum, psallunt ei Potestates, et ante ipsum initium mundi Cherubim, et Seraphim cum suavitate canoræ vocis suæ dicunt Sanctus, sanctus, innumera Angelorum milia assistunt, seniores, et turba magna sicut voces aquarum multarum concinunt alleluia. Ipsum axem cœli fert expressior sermo cum quadam perpetui concentus suavitate versari; ut sensus ejus extremis terrarum partibus audiretur, ubi sunt quædam secreta naturæ. Nec id ab usu naturæ alienum videtur, quandoquidem vox missa gratiore plausu in montibus resultat, et suaviores reddant quod acceperint. In scopulis quoque ipsis, et lapidibus reperit natura quod delectaret. Aliorum specula, aliorum visus delectat, aut gratia. Feræ ipsæ, atque aves loci amenioris, aut modulatio vocis delectatione mulcentur. Ipse etiam Moyses cum legem Domini legisset, quo ejus memoriam pectoribus affigeret audientium, per can-

ticum locutus est dicens: Audi cœlum, et loquar; expectetur sicut pluvia eloquium meum, et descendant sicut ros verba mea, sicut imber super gramen, sicut nix super fœnum. » Hucusque Ambrosius. Quæ omnia ad sublimiorum illum cœli concentum, et ordinem contemplan- dum non leviter animum elevant, cum tantæ quietis, et perennitatis, ac jucunditatis locum, totius lætitiæ, et jubilationis signa non dedeant, inter quæ præcipuum quod aures, mentemque demulcet, sit ipsa concentus modulatio, et per varios, atque ordinatos sonos mirifica musicorum accentuum dispositio.

III. Mirum est quantum magnorum virorum auribus in antiquitate temporum insonuerit, et applause- rit cœlestis iste sonus, cantusque divinus; quam placide se mentibus infuderit ipse supernorum orbium rotatus, quem in musicæ, ac melodiæ modum dispositum tantorum auctoritas aut evulgavit, aut finxit, nam cum puræ illæ, ac limpidissimæ siderum flammæ, illa chyrstallorum cœlestium immensa rotatio, diffusissima splendentis machinæ concitatio motu ordinatissimo cieatur, ac rotetur, ita admirabili suo ordine, atque impulsu multorum ad se animos allexit, et concitavit, ut musicum sonum, et concentum efficere omnino sibi persuaserint, præsertim illorum hominum mentes, qui musicæ melodiæ delectati dulcedine omnem ordinatum sonum in musicum sonum reduxere. Fuit ex his præcipuus, et fortassis antesignanus omnium Pythagoras discipulorum suorum non minus taciturnitate, et silentio, quam doctrinæ laudibus celebratus. Cum enim Phythagoras musicæ admodum studiosus ad officinam quamdam divertisset, ubi fabri ignitum ferrum ictibus mollebant, observavit ex ictu malleorum certam proportionem, et intervallis

repetito, compositum quiddam, et consonum ad auditum pervenire. Itaque rem diligentius considerans in ea sententia, quam dudum agitabat animo confirmatus est ut crederet, doceretque ex astrorum circumductu, et rapido primi orbis, cæterarumque subjacentium sphaerarum impetu, admirabilem quemdam concentum, et plenum artis, ac suavitatis cantum effici; nec enim verisimile esse aiebat tam vasta corpora, tam acri agitata motu, seque tanta vi collidentia nullum edere sonum, cum in aliis minutioribus, tardiorique motu agitatibus corporibus id quotidie experiamur. Quod si sonus ex illo motu cœlorum editur, addebat illum non fortuitum, aut inconditum, et asperum fore, sed ad totius harmoniæ rationem temperatum, cum nihil in cœlo tumultuarium, nihil confusum, sed summo ordine, et ratione sit dispositum. Quin etiam, ut Gregorius Vetus in suis problematibus refert, sic harmoniam hanc, et musicæ rationem quidam auctores ex Pythagoræ officinæ dispensabant, videlicet Plinius, Censorinus, et Eratosthenes, ut a terra usque ad orbem signorum dicerent esse harmoniam diapasonicam perfectam, a terra usque ad lunam tonum, a luna usque ad Mercurium, semitonum, a Mercurio usque ad Venerem tantumdem, a Venere usque ad solem, tonum et dimidium.

IV. Pythagoræ assensus est Plato, qui musicam cœli sirenarum nomine, quarum singulæ singulis insiderent orbibus, introduxit, et Cicero Platonis imitator eadem quoque musica delectatus est in libello de somno Scipionis. Quæ sententia deinceps magnis, et eminentissimis philosophis, et patribus arrisit, et placuit, nec minus inter Platonicos ab utroque hujus sectæ principe, Pythagora, et Platone derivatam,

auctor est Macrobius lib. II in somnium Scipionis, cap. I, ubi sic inquit: « Ex ipso circumductu orbis sonum nasci necesse est, quia percussus aer ipso interventu ictus, vim de se fragoris emittit, ipsa cogente natura, ut in sonum desinat duarum corporum violenta collisio. Ex his inexpugnabili ratione collectum est musicos sonos de sphaerarum cœlestium conversione procedere, quia et sonum ex motu fieri necessum est, et ratio, quæ in eis inest, fit sono causa modulaminis. » Hoc Pythagoras primus omnium Græcæ gentis hominum mente concepit, et intellexit compositum quiddam de sphaeris sonare propter necessitatem rationis, quæ a cœlestibus non recedit. Et cap. III ejusdem libri: « Plato, inquit, in republica sua cum de sphaerarum cœlestium volubilitate tractaret, singulas ait Sirenas singulis orbibus insidere, significans sphaerarum motu cantum numinibus exhiberi, nam Siren Deo canens Græco intellectu valet. » Hæc ille.

V. Ad idem spectare videtur quod ipse Plato in suo Jove corpus solis dixit esse lyram Apollinis, ac denique eandem sententiam Platoni tribuit Cœlius Rhodiginus lib. V variarum lectionum, cap. XXV, ubi ait: « Quo pacto fiet ut tantorum orbium vertigo tacito silentique feratur ambitu, etiam si nobis minus audientibus miranda sonorum transeat jucunditas? » Hanc Plato asseruit, hunc consecrati omnes approbarunt, nec Boetio displicuit, quod utique apud ipsum Boetium in libro primo de musica, capite primo, significari videtur dum inquit: « Quia fieri potest ut tam velox cœli machina tacito silentio, cursuque moveatur, et si ad aures nostras sonus ille non perveniat. » Ad idem alludit D. Isidorus lib. III etymologiarum, cap. XVI, in illis verbis: « Ipse mundus quadam harmonia sono-

rum fertur esse dispositus, et cœlum ipsum sub harmoniæ modulatione revolvi: » et D. Anselmus libro primo de imagine mundi (si ejus est ille liber): « Septem, inquit, cœlorum orbis cum dulcissima harmonia volvuntur, ac suavissimi concentus eorum circuitione efficiuntur, qui sonus ideo ad aures nostras non pervenit, quia ultra aerem fit, et ejus magnitudo nostrum angustum auditum excedit. » Omitto pro eadem sententia Plinium libr. II historiae, cap. III, et cap. XXII, aliosque antiquiores, qui Pythagoræ, et Platonis sententiam tenuere.

VI. Scio sententiam hanc ab Aristotele, et communi Peripatetica schola suggillari et rejici, eamque concinne, et musice a Pythagora, sed non philosophice, et vere assertam. Aristoteles dixit libr. II de cœlo, cap. IX, text. LIII, ubi D. Thomas, lect. XIV, et super cap. XLVIII Job eam impugnat; S. Basilius similiter homilia II in hexameron; D. Epiphanius libr. I Panarii, eamque parum firmam tandem reputat S. Ambrosius in II hexameron, cap. II. Sed quid est quod tantos, talesque viros, et sæculi hujus sapientes in talem impulerit sententiam, remque ab omni sensu remotissimam, nec ab ullo unquam perceptam, et auditam sic firmare, et persuadere tentaverint? Certe si ratio aliqua, fundamentumque rei tantæ subesse potest, illud est quod cum cœlos ordinatissime moveri oculis ipsis, experientiaque videamus, agitationem illam in sonitum aliquem erumpere, valde verisimile est, non quia ibi sit aer aliquis elementalis, qui motu illo concussus, ac disruptus sonitum edat, sicut apud nos generatur sonus; sed quia corpora illa cœlestia talis qualitatis sunt ut etiam in eis sonus edi possit, sive ruptione, ac divisione corporum fiat, sive collisione, et contactu solo, sicut fluctus

maris, et nubes inter se collisæ sonum edunt, et sicut corpora beatorum post resurrectionem in ipso cœlo loquentur, et in Dei laudes jugiter erumpent, non facta cœli divisione. Si ergo vocalem illum sonitum intra cœlum a beatorum corporibus efficiendum, non dubitamus, quid mirum videri debet, quod ipsa cœlestia corpora tam vasta collisione, tam irrequieto motu, ac vertigine, tam concitatu cursu, et ordinatissima agitatione motum, imo sonitum suavissimum, atque jucundissimum efficiant?

VII. At enim dicet aliquis ea, quæ a beatorum corporibus in cœlo facienda sunt non naturali efficientiæ, sed divinæ reservata sunt operatio, unde illa vocali laude, et sonitu constare nobis potest, nisi Scripturæ ipsius auctoritate; at naturali solum ducti ratione quomodo nec vocalem in cœlis sonum a beatis edendum intelligere possumus, nec ex motibus cœlestium corporum sonitum elicere, quem nullatenus percipimus? Cæterum si Scripturarum congressione certandum est, non minus cœlorum vocem, et sonitum, quam beatorum corporum vocales laudes credemus futuras. Si enim de beatorum corporibus dicitur Psalm. CXLIX: *Exaltationes Dei in faucibus eorum*. Etiam de cœlorum ratione, et motibus dicitur Job XXXVIII: *Concentum cœli, quis dormire faciet?* Si de sanctorum vocibus dicitur Apocalyp. XIX: *Audivi quasi vocem turbarum multarum, in cœlo dicentium alleluia, salus, et gloria, et virtus Deo nostro est*. Habemus etiam in Psalmo XVIII de ipsis cœlestibus corporibus: *Cœli enarrant gloriam Dei, et opera manuum ejus annuntiat firmamentum, dies diei eructat verbum, et nox nocti indicat scientiam, non sunt loquelæ, neque sermones, quorum non audiantur voces eorum*, ubi ad litteram loqui

de cœlis istis, quæ videmus, licet in sensu spiritali etiam de Apostolis, apostolicisque viris possit intelligi, dubium non est. Denique si de illa gloriosa, ac beata civitate dicitur Isaia LI, quod gaudium, et lætitia inveniatur in ea, gratiarum actio, et vox laudis, utique et de ista consona totius mundi harmonia de cœlo continente, et ambiente universa hæc, habetur Sapientiæ I: *Et hoc quod continet omnia, scientiam habet vocis*. Quod autem omnia continent cœlum est, intra quod omnia continentur. Si ergo Scriptura ipsa, et beatorum corporum linguis voces attribuit in cœlo, et cœlis ipsis vocem, sonum, concentumque apertissime assignat, cur istum sonitum, et musicam ut improprii sensus dictum rejicimus, illud ut proprie dictum acceptamus?

VIII. At nullus inquit est, qui talem audierit, aut exceperit sonum, impossibile autem videtur a tam vastis corporibus, tanta se agitatione cientibus, non esse vehementissimum sonum, si efficeretur, qui utique aures nostras, aut pulsatione sua deliniret, aut obrueret vehementia. Aut quis tantus ille sonus est, qui omnino inexpertus sit, et inauditus? Sed enim, qui sumus nos, qui cœlorum rationem possumus comprehendere, aut quomodo metiri possumus ignorantia nostra, tenebrisque crassissimis, quod super omnem mortalem sensum sic sublimiter natura ipsa elevavit? Pulcherrime Philo libro supra citato de somniis, argumentum hoc pertractans, quam rudi notitia de cœlestibus mens nostra disputare, aut discernere præsumat, eleganti discursu concludit: « Cœlum, inquit, naturam habet incomprehensibilem, nec ulla ejus notitia certa dimanat ad nos. Quid enim possumus de hoc pronuntiare? Esse concretam glaciem, ut quibusdam placuit, an ignem pu-

rissimum, an quintum quoddam corpus in orbem mobile, nulli affine ex elementis quatuor? Quid illa extrema sphaera fixorum siderum? Habetne soliditatem, an superficiem tantum sine altitudine, figuris in planopictis? Quid stellæ ipsæ? Suntne terræ moles ignitæ? An forte sunt densi quidam Oetheris globi non dissimiles? Sed animative, ac rationales, an ratione simul carentes, et anima? Voluntariosne, an necessitate coactos motus habent? Quid luna naturaline, an mutuatio lucet lumine suis radiis micans, an illustrata solaribus? An horum neutrum est, sed quiddam mixtum ex utroque igne, tum alieno, tum proprio? Nam hæc, et hujusmodi omnia in præcipuo mundi corpore quarto, id est, cœlo incerta, incomprehensibiliaque conjecturis verisimilibus magis quam certis, verisque rationibus nituntur, ut jurare fas sit neminem mortalem posse unquam quidquam horum certo percipere. Hæc est causa cur puteus quartus aridus juramentum nominatur, quod quarti hujus elementi, cœli videlicet inquisitio infinita est, et imperspicua. » Hucusque Philo. Cujus verba, et argumenti vis eo nos informat, ne temere quidquam in re tam occulta, aut statuenda, aut reprobanda proferamus, si enim terrena multa neque credimus, neque assequimur, quomodo si dicantur nobis cœlestia credemus.

IX. Cæterum si ex humanis rationibus, et momentis res ista libranda est, placet omnino D. Ambrosii dictum in secundo, hexameron, capite II, de hac cœlestium corporum musica, ac sonitu sic censentis, quod nulla firma ratione, aut fundamento, a suis auctoribus stabilitur. Quod enim rapiditas illa motus tanta sit, cum aerem non scindat, quia ibi aer non est, nullum sonum efficere comprobatur, quem